

УДК 330.8

О.В. Кузнєцова

ЩОДО СУТНОСТІ ЕКОНОМІЧНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ

У статті досліджується поняття економічної ефективності якими займалися такі вчені-економісти, як О. Асаул, В. Базилевич, Е. Лобкович, С. Мочерний, М. Муталімов, М. Плотницький, О. Сухарев та ін. Розглянуто основні наукові школи та теорії з економічної ефективності.

Ключові слова: економічна ефективність, ефективність, наукові школи, підприємства, теорія.

В статье исследуется понятие экономической эффективности, которыми занимались такие ученые-экономисты, как А. Асаул, В. Базилевич, Е. Лобкович, С. Мочерный, М. Муталимов, М. Плотницкий, А. Сухарев и др. Рассмотрены основные научные школы и теории экономической эффективности.

Ключевые слова: экономическая эффективность, эффективность, научные школы, предприятия, теория.

In the current economic conditions due to stiff competition high efficiency of management decisions and the rationality of construction strategy of enterprise functioning impossible without a real assessment of the economic efficiency of enterprises.

The steady growth of economic efficiency associated with the ultimate goal of economic entities. Thus, the level of economic performance of business entities is a logistical and financial base for the solution of various problems or to achieve this goal. Given this circumstance, namely, each business entity need to systematically assess the cost-effectiveness of its activities.

© Кузнєцова О.В., 2014

The purpose of this paper is a theoretical generalization issledovatelstva and basic concepts with economic efficiency, is the fundamental basis for determining its nature and importance for enterprises.

In economic theory, many scientists and economists give their interpretation of the notion of «efficiency», but the evolution of content and the role of efficiency for business entities allowed to identify two areas of its interpretation. So, the first direction – scientists and economists consider the notion of «efficiency» as a measure of the efficiency of the use of productive resources in the enterprise. The second direction – scientists and economists consider the notion of «efficiency» as the ratio of «the result – the cost».

These interpretations are only allowed to illustrate the effectiveness of the situation is extremely broad interpretation of the category has many disadvantages, the main of which is the diversity of the concept of «efficiency», which entails consequences such as disputes its understanding. This provision is linked to the evolution of the formation and development of scientific schools. Among which are: classical, neoclassical, general equilibrium, institutional, and neo-institutional school of competitive advantage.

Simultaneously, the following main and general theories of effectiveness, such as: economic, synergistic, dynamic, statistical and adaptive.

Keywords: economic efficiency, effectiveness, scientific schools, businesses, theory.

Постановка проблеми. Формування ринкових відносин в економіці України супроводжується глибокими змінами в теорії і практиці управління на підприємствах. Виникають нові ринкові концепції, які оперують сучасними поняттями, прийомами, методами та моделями управління підприємством. В сучасних умовах господарювання за жорсткої конкуренції висока результативність управлінських рішень та раціональність побудови стратегії функціонування підприємства неможливі без

реальної оцінки економічної ефективності діяльності підприємств.

Неухильне зростання економічної ефективності пов'язано з кінцевою метою діяльності суб'єктів господарювання. Так, рівень економічної результативності суб'єктів господарювання служить матеріально-фінансовою базою для вирішення різноманітних проблем або для досягнення поставленої мети. З урахуванням саме даної обставини, кожному суб'єкту господарювання потрібно систематично оцінювати економічну ефективність своєї діяльності.

Огляд останніх досліджень і публікацій. Теоретичними питаннями економічної ефективності суб'єктів підприємницької діяльності займалися такі вчені-економісти, як О. Асаул, В. Базилевич, Е. Лобкович, С. Мочерний, М. Муталімов, М. Плотницький, О. Сухарев та ін. [1-5], в яких надано загальні та приватні трактування поняття «економічна ефективність», розглянуто основи його формування та запропоновано різні методи вимірювання та розрахунку. Різноміжність у розумінні поняття «економічна ефективність» стає підґрунтям для подальшого дослідження з систематизації понятійного апарату, визначення сутності та підходів з її розрахунку.

Постановка завдання. Метою статті є теоретичне дослідження та узагальнення основних понять із економічної ефективності, що є фундаментальною основою для визначення її сутності та значимості для підприємств.

Основний матеріал дослідження. Слід зазначити, що дослідження сутності та ролі економічної ефективності пов'язано з розумінням поняття самої «ефективності», як основою формування та реалізації економічної діяльності підприємств. Як наслідок, спочатку дослідимо найбільш вагомий та цитований тлумачення поняття «ефективність».

В економічній теорії багато вчених-економістів дають своє тлумачення поняття «ефективність», але еволюційний розвиток змісту та ролі ефективності для суб'єктів підприємницької діяльності дали можливість виділити два напрями її

тлумачення. Так, перший напрям – вчені-економісти розглядають поняття «ефективність» як показник, що характеризує ефективність використання виробничих ресурсів на підприємствах. Так, ефективність – це:

– показник випуску товарів і послуг у розрахунку: на одиницю витрат; або на одиницю витраченого капіталу; або на одиницю сукупних витрат усіх виробничих ресурсів [6];

– відносний ефект, результативність процесу, операції, проекту, що визначаються як відношення ефекту, результату до витрат, що обумовили й забезпечили його отримання [7];

– оцінкова характеристика результату якогось процесу, наприклад, функціонування, використання, управління, розвитку та ін., що відображає ступінь досягнення поставленої мети або завдання [8];

– продуктивність використання ресурсів у досягненні будь-якої мети [9].

Визначенні тлумачення поняття «ефективності» дають можливість побачити, що значне число визначень практично повторюються, тобто дублюються.

Другий напрям – вчені-економісти розглядають поняття «ефективність» як співвідношення «результат – витрати»:

– ефективність – це корисність результату і витрат факторів виробничого процесу [9];

– ефективність – це результат економічної діяльності, економічних програм і заходів, що характеризується відношенням отриманого економічного ефекту, до витрат факторів, ресурсів, який зумовив отримання цього результату, досягнення найбільшого обсягу виробництва із застосуванням ресурсів певної вартості [7];

– ефективність – це результативність виробництва, співвідношення між результатами господарської діяльності й витратами праці [10].

Зазначені тлумачення поняття «ефективність» розкривається як зв'язок між кількістю одиниць ресурсів, які застосовуються у процесі виробництва, та результатом цього вироб-

ництва: чим більша кількість продукту виробляється за одиницю часу, тим вище ефективність.

Взагалі, у загальному уявленні ефективність (у перекладі з латинської – дієвий, продуктивний, що дає результат) характеризує розвинені системи, процеси, явища [11].

Ефективність виступає як індикатор розвитку суб'єкта (явища) та є стимулом для здійснення підприємницької діяльності. Ефективність є цільовим орієнтиром управлінської діяльно-сті керівників підприємств, які спрямовують свою діяльність в русло обґрунтованості, необхідності, виправданості та достатності.

Наведені тлумачення ефективності лише дозволяють проілюструвати ситуацію, що гранично широке тлумачення категорії має безліч недоліків, головним з яких є різноманітність поняття «ефективність», яке тягне за собою такі наслідки, як суперечки її розуміння. Підґрунтя даного становища пов'язане з еволюцією формування та розвитку наукових шкіл. Кожна школа вкладає своє розуміння в ефективність: її роль, складові та вклад у підприємство. Це дозволяє виділити наступні школи в економічній думці:

1. Класична школа: Р. Джонс, Р. Джонсон, М. Мусса, Б. Олін, Д. Рікардо, Т. Рибчинський, П. Самуельсон, А. Сміт, У. Столпер, Р. Торренс, Е. Хекшер [5, 12-15]. Вони розглядали ефективність в порівняльному співвідношенні факторів виробництва, їх продуктивності і забезпеченості.

2. Неокласична школа: Ф. Кене, К. Маркс [5, 16]. Вони розглядали ефективність як суспільне відтворення.

3. Школа загальної рівноваги: Д. Бхагваті, Л. Вальрас, Я. Вінер, Ф. Едждурт, О. Маршалл, Д. Мід, Д. Міллер, П. Самуельсон, Г. Хаберлер [5, 17, 18]. Вони стверджували, що основою конкурентних переваг країн є ціни товарів менші рівноважних цін, а також умови країн, які забезпечують взаємний попит і пропозицію. Зрівняння сукупного попиту і сукупної пропозиції може здійснюватися: або через зміну цін,

при незмінних кількостях, або через зміну кількостей при незмінних цінах, або через зміну кількостей і цін одночасно.

4. Інституційна та неінституціональна школи: Т. Веблен, К. Вітфогель, У. Гамільтон, Д. Гелбрейт, Д. Коммонс, Р.-Г. Коуз, У. Мітчелл, Д. Норт, Д. Уоллес [5, 19, 20]. Вони розглядали ефективність з точки зору транзакційних витрат. Але слід зазначити, що у рамках інституційної та неінституціональної економіки особлива увага приділялась проблемам впливу ринкових інститутів на ефективність функціонування соціально-економічних систем різного рівня, в тому числі регіональних.

5. Школа конкурентних переваг: Б. Баласс, Р. Вернон, К. Ерроу, П. Кругман, С. Ліндер, Б. Мінхас, М. Познер, М. Портер, Р. Соллоу, Я. Тінберген, Д. Хікс, Е. Хелпман [4, 5, 21, 22]. Вони розглядали ефективність з точки зору конкурентних переваг на державному та на підприємницькому рівнях.

Узагальнюючи еволюцію щодо формування та розвитку ефективності можна зазначити, що представники всіх шкіл зробили значний вклад у розвиток сучасної економічної та організаційної науки, що дозволяє визначити ефективність та розуміти її зміст у залежності від досліджуваного об'єкта – підприємство цілком, структурний підрозділ, філіал, виробничий процес тощо.

Проаналізувавши праці згаданих у роботі вчених, ми можемо констатувати тезу, яка полягає в тому, що ефективність – оцінна категорія і вона завжди пов'язана з відношенням цінності результату до цінності витрат. Ефективність можна сприймати як суб'єктивну, особистісну оцінку об'єкта, яка має кінцевий результат. На даний період часу, діапазон підходів до оцінювання ефективності в економічній науці досить значний, що пов'язано з теоріями до її формування та визначення. Так, можна виділити такі основні та загальні теорії ефективності, як [3, 4, 5]:

– економічна – співвідношення корисного результату і витрат факторів виробничого процесу;

– динамічна – використання наявних ресурсів через певний проміжок часу;
– статистична – ефективність функціонування виробничих систем під впливом часового фактора;
– адаптивна – креативність здійснення підприємницької діяльності з урахування сучасного становища;
– синергетична – результат взаємодії двох або більше елементів у загальній системі, яка характеризується тим, що їхня дія суттєво перевершує ефект кожного окремого елемента у вигляді їх простої суми.

Висновки. Проаналізувавши праці згаданих у роботі вчених щодо теорії економічної ефективності, ми можемо констатувати тезу, яка полягає в тому, що економічна ефективність – це взаємопов'язаний комплекс дій у досліджуваному об'єкті з урахуванням всіх наявних ресурсів (матеріальних, трудових, фінансових, технічних) з метою отримання найвищих результатів.

Обов'язковою умовою ефективного функціонування суб'єктів підприємницької діяльності, з економічного боку, є випереджаюче зростання кінцевих результатів виробництва порівняно з витратами, за рахунок яких ці результати досягнуті. Всі виділені теоретичні аспекти економічної ефективності використовуються у сучасних умовах і є складовою частиною дослідження аналізу і важелями діяльності підприємства особливо у сфері зв'язку та інформатизації.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Асаул А.Н. Организация предпринимательской деятельности. – СПб.: Питер, 2005. – 368 с.
2. Базилевич В.Д. Економічна теорія: політекономія / – М.: Рыбари, 2009. – 870 с.
3. Мочерний С.В. Економічна теорія: Навч. посібник. – 4-те вид., стереотип. – К.: ВЦ «Академія», 2009. – 640 с.

4. Сухарев О.С. Теория эффективности экономики. – М.: Финансы и статистика, 2009. – 368 с.
5. Курс экономической теории: Учебник / М.И. Плотницкий, Э.И. Лобкович, М.Г. Муталимов и др.]. – Мн.: Мисанта, 2003. – 496 с.
6. Бизнес-словарь [Электронный ресурс]. – Официальный веб-сайт. – Режим доступа: www.businessvoc.ru.
7. Райзберг Б.А. Современный экономический словарь / Б.А. Райзберг, Л.Ш. Лозовский, Е.Б. Стародубцева. – 4-е изд. перераб. и доп. – М.: ИНФРА-М, 2004. – 479 с.
8. Энциклопедический фонд России [Электронный ресурс]. – Официальный веб-сайт. – Режим доступа: www.russika.ru.
9. Материал из Википедии – свободной энциклопедии [Электронный ресурс]. – Официальный веб-сайт. – Режим доступа: ru.wikipedia.org.
10. Современная энциклопедия [Электронный ресурс]. – Словари и энциклопедии на Академике. – Официальный веб-сайт. – Режим доступа: dic.academic.ru.
11. Словарь финансовых терминов [Электронный ресурс]. – Официальный веб-сайт. – Режим доступа: dic.academic.ru.
12. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов [Текст] / Смит А. – М., 2007. – С. 442-443.
13. Самуэльсон П. Еще раз о международном выравнивании цен факторов производства [Текст] / П. Самуэльсон // Вехи экономической мысли: Т. 6. Международная экономика; под общ. ред. А.П. Киреева; Гос. ун-т – Высшая школа экономики, Институт «Экономическая школа». – М.: ТЕИС, 2006. – С. 211.

14. Хекшер Э. Влияние внешней торговли на распределение дохода [Текст] / Э. Хекшер // Вехи экономической мысли: Т. 6. Международная экономика; под общ. ред. А.П. Киреева / Гос. ун-т – Высшая школа экономики, Ин-т «Экономическая школа». – М.: ТЕИС, 2006. – С. 157.
15. Torrens R. An Essay on the External Corn Trade [Text] / R. Torrens // Clifton: A.M. Kelley. – 1972. – P. 264-265.
16. Лавров Е.И. Экономический рост: теории и проблемы [Текст]: Учебн. пособие / Е.И. Лавров, Е.А. Капогузов. – Омск: Изд-во ОмГУ, 2006. – 214 с.
17. Милль Дж. Ст. Основание политической экономии [Текст] / Дж. Ст. Милль. – Киев: Типография И.И. Чоколова, 1896. – 457 с.
18. История экономических учений [Текст]: Учебн. пособие / Под ред. В. Автономова, О. Ананьина, Н. Макашевой. – М.: ИНФРА-М, 2001. – 784 с.
19. Введение в институциональный анализ [Текст] / Под ред. В.Л. Тамбовцева. – М.: МГУ, ТЕИС, 1996. – 171 с.
20. Веблен Т. Теория праздного класса [Текст]: The theory of the leisure class. An economic study of institutions / Т. Веблен; пер. с англ., вступ. ст. и примеч. С.Г. Сорокиной; общ. ред. В.В. Мотылева. – 4-е изд. – М.: ЛИБРОКОМ, 2011. – 365 с.
21. Linder S.B. An essay on trade and transformation / Linder S. B. [Электронный ресурс]. – URL: <http://books.google.com.ua/books?id>.
22. Posner M. International trade and technical change [Text] / M. Posner // Oxford Economic Papers, 1961. – Vol. 13. – October. – P. 323-341.

Стаття надійшла до редакції 11.12.2014

REFERENCES

1. Asaul A.N. Organization of business [Text]. – SPb.: Peter, 2005. – 368 p. [in Russian].
2. Bazilevich V.D. Ekonomichna teoriya: politekonomiya. – M.: Fishermen in. – 2009. – 870 p. [in Ukrainian].
3. Mocherny S.V. Ekonomichna teoriya: Navch. posib. – 4-those views, Stereotype. – K.: EC "Akademiya", 2009. – 640 p. [in Russian].
4. Sukharev O.S. The theory of economic efficiency. – M.: Finance and Statistics, 2009. – 368 p. [in Russian].
5. Carpenter M.I., Lobkovicz E.I., Mutalimov M.G. et al. The course of economic theory [Text]: Textbook [for higher education]. – Mn.: Misanta, 2003. – 496 p. [in Russian].
6. Business Dictionary [Elektronny resource]. – Official website. – Mode of access: www.businessvoc.ru. [in Russian].
7. Raizberg B.A., Lozovskiy L.S., Starodubtseva E.B. Modern economic dictionary. – 4-th ed., Rev. and addtional]. – M.: INFRA-M, 2004. – 479 p. [in Russian].
8. Collegiate Fund of Russia [electronic resurs]. – Official website. – Rezhim access: www.russika.ru [in Russian].
9. Wikipedia, the free encyclopedia [electronic resource]. – Official website. – Mode of access: ru.wikipedia.org. [in Russian].
10. Modern Encyclopedia [Elektronny resource]. – Dictionaries and encyclopedias on academics. – Official website. – Mode of access: dic.academic.ru [in Russian].
11. Dictionary of financial terminov [electronic resource]. – Official website. – Mode of access: dic.academic.ru. [in Russian].
12. Smith A., The Wealth of Nations [Text]. – M., 2007. – P. 442-443 [in Russian].

13. Samuelson P. *Once again on the international factor price equalization [Text]. Milestones of economic thought: T. 6. International Economics; under the total.* Ed. A.P. Kireyeva; Gos. University - Higher School of Economics, Institute of «The School of Economics». – М.: TEIS, 2006. – P. 211 [in Russia].
14. Heckscher E. *Impact of trade on income distribution [Text]. Milestones of economic thought: T. 6. International Economics; under the total.* Ed. A.P. Kireyeva / State. University - Higher School of Economics, Institute of «The School of Economics». – М.: TEIS, 2006. – P. 157 [in Russia].
15. Torrens R. *An Essay on the External Corn Trade [Text]. Clifton: A.M. Kelley, 1972. – P. 264-265 [USA].*
16. Lavrov E.I., Kapoguzov E.A. *Economic Growth: Theory and problems [Text]: Studies. benefits. – Omsk: State University Publishing House, 2006. – 214 p. [in Russia].*
17. J. Mill. *Art. The foundation of political economy [Text]. – K.: Tipografiya I.I. Chokolova, 1896. – 457 p. [in Ukrainian].*
18. *History of Economic Thought [Text] Proc. Collec.; Ed.B. Avtonomova, O. Ananyina, N. Makasheva. – М.: INFRA-M, 2001. – 784 p. [in Russia].*
19. *Introduction to institutional analysis [Text]. Ed. V.L. Tambovtseva. – М.: MSU, TEIS, 1996. – 171 p. [in Russia].*
20. Veblen T. *Theory of the Leisure Class [Text]: The theory of the leisure class. An economic study of institutions; per. from English., joined. Art. and notes. S.G. Sorokina; Society. Ed. V.V. Motyleva. – 4-th ed. – М.: LIBROKOM, 2011. – 365 p. [in Russia].*
21. Linder S.B. *An essay on trade and transformation. [Electron resource]. – URL: <http://books.google.com.ua/books?id.> [USA].*

22. Posner M. *International trade and technical change [Text]. Oxford Economic Papers, 1961. – № 13. – October. – P. 323-341 [USA].*

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри економіки підприємства та корпоративного управління
В.М. Орлов

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри «Економіка підприємства та підприємництво на морському транспорті»
В.В. Жихарєва